

Afhandlingen vil læses med megen interesse og udbytte. Den må for fremtiden anføres ved siden af Niels Nielsens bog som den betydeligste redegørelse vi har for vor gamle jærnvinding.

Søren Alkær sig.

Hedens Kulturhistorie.

Hugo Matthiessen: Den sorte Jyde. Gyldendal, 1939.

Titlen gælder, siger forfatteren, »både lynglandet og dets befolkning«. Mere direkte fortæller undertitlen: »Tværsnit af hedens kulturhistorie« om bogens mål og hensigt.

Det er ret en bog for dem, læg eller lærd, som gerne vil forstå en sag *inde fra og ud fra dens egne forudsætninger*, sådan som de nyere historikere vil det og søger at lære deres læsere det samme. Det må ligefrem undre en — når nu et hedens barn som undertegnede skal sige et par ord om bogen — at et østjysk bymenneske formår at sige så meget rigtigt og rammende om heden og dens befolkning. Jeg forstår nok, at forudgående arbejder som »hærvejen« og »Viborgveje« (med det store og mangfoldige kildestof) i høj grad har hjulpet forfatteren til at blive hjemme på heden; men studier alene har ikke kunnet gøre det. Jeg fornemmer i linjerne og mellem linjerne et muntert, venligt og forstående *sind* overfor de ejendommelige og for ham dog fra først af fremmedartede folk, han her skal fortælle om. Og dette er, ialfald når det gælder mennesker, lige så vigtigt som alle studier.

Også forf.'s frodige sprog er en stor hjælp til at få sagt, hvad han vil. »Sådden som han ka fo'et så'e, de æ så sær groww«, vilde en lyngjyde sige. Det svarer omtrent til det krav, som en af vore historikere for et par år siden stillede, at en historiker skal ikke være fotograf, men kunstner. »Og lyngen fik på denne vis ikke alene alt indrettet efter sin personlige smag, men afspærret omgivelserne for andre planter og vanskeliggjort Træernes indtrængning«, står der s. 24; og meget malende er også den følgende skildring af bogen, der i sin »utalsomhed« ikke kan finde sig i andre træer, og som alligevel ikke er nær så dygtig til at kæmpe med lyngen som egen var, og som derved har bidraget til lyngens endelige sejr. Så mens man nu regner, at der engang har groet skov over det hele, og at der endnu for 1000 år siden stod mægtige egeskove i Vestjylland, så dækkede heden omkring 1800, da den nåede højdepunktet, $\frac{2}{3}$ af Jylland.

Men da havde befolkningen forlængst tilpasset sig til heden, både i sind og næringsveje, så man var blevet afhængig af den og derfor, da andre tider oprandt, konservativt holdt fast på den. Det er egentlig om denne tilpasning og afhængighed, at bogen

handler. Var heden for knap mod sine børn — thi lyngen var i sandhed ingen kulturplante — så lærte man sig at tage den nytte af den man kunde: En væsentlig del af *byggematerialet* var lyng og lyngtørv, det samme kunde give *varme*, ikke blot på arnen, men også til pottebrænding, kalkbrænding m. m., ligesom lyng og lyngtørv blev solgt i mængde. Også *hosebindingen* var afhængig af heden, der gav plads og næring til fårene.

Altså: Da heden ikke duede til agerbrug, bl. a. fordi mergel som oftest ikke kunde skaffes, så blev den brugt til støtte for alle disse bierhverv, men derved blev hedebonden knyttet så fast til disse sysler, at de næsten blev hans *hovederhverv*, skøndt de havde lidet eller intet med bondebrug at gøre, og han blev så stærkt præget af denne »afsporing«, at da tiden kom at kampen med heden kunde tages op, da var han meget lidt villig til forsøget.

Men forf. giver sine grunde for, at det var således. S. 78—82 kan læses den smukkeste karakteristik af hedebonden og hans samhørighed med den natur, hvori han var vokset op, af hans tunge alvor overfor både døden og livet. *Søren Alkærsig.*

Graabrødre Hospital i Odense.

Svend Larsen: Graabrødre Hospital og Kloster i Odense. Et Bidrag til den sociale Forsorgs Historie. Munksgaard, 1939.

Den sociale Forsorg er et af de Omraader, hvor Nutiden adskiller sig stærkest fra Fortiden. Her er et Punkt, hvor en Sammenligning med Fortiden uden Modsigelse vil vise, at der er sket uhyre Fremskridt. Fra Samfundets Side har den Hjælp, som er ydet Mennesker, der paa Grund af kroniske Sygdomme, Arbejdsudygtighed o. a. ikke var i Stand til at klare sig selv, været betragtet som en Naade, og den har lige til vore Dages veludviklede Sociallovgivning været af utilstrækkeligt Omfang. I Middelalderen var Kirken Bærer af den sociale Forsorg i Danmark, efter Reformationens Indførelse i 1536 blev det Staten. Desværre er vor Viden om, under hvilke Former den er blevet øvet temmelig brudstykkeagtig. Derfor maa Fremkomsten af Museumsinspektør *Svend Larsens* store Bog om *Graabrødre Hospital og Kloster i Odense* hilses med Glæde.

Ved flittige Arkivstudier har Forfatteren fremdraget og udnyttet et stort Materiale af Dokumenter, der indgaaende belyser den Hjælp, som Institutionen Graabrødre Hospital — en Omdannelse fra 1539 af Graabrødrenes Kloster fra 1279 — har ydet syge og fattige Mennesker fra hele Fyn, indtil den i 1870 fik en ny Opgave, som den stadig løser: at være et Hjem for værdigt trængende af Middelstanden. Bogen fortæller — ofte med Doku-